

Sygn. akt V ACa 272/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 29 maja 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Gdańsku – Wydział V Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Zbigniew Koźma
Sędziowie:	SA Jacek Grela (spr.) SO del. Mariusz Struski
Protokolant:	stażysta Aleksandra Ćwiek

po rozpoznaniu w dniu 29 maja 2013 r. w Gdańsku na rozprawie

sprawy z powództwa Spółdzielczej Kasy (...) we W.

przeciwko Ł. K.

o wydanie

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w (...)

z dnia 28 stycznia 2013 r. sygn. akt I C 504/12

uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w (...), pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sygn. akt V ACa 272/13

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 21 czerwca 2012 r. powód - Spółdzielcza Kasa (...) we W. - wniosła o nakazanie pozwanemu Ł. K. wydania 62 sztuk bydła o numerach identyfikacyjnych podanych szczegółowo w pozwie oraz o zasądzenie kosztów procesu według norm przepisanych.

Podniósł, że zgodnie z umową z 25 września 2008 r. pozwany dokonał przewłaszczenia na rzecz powoda stada 62 sztuk bydła w celu zabezpieczenia wierzytelności powoda z tytułu kredytu udzielonego pozwanemu w dniu 25 września 2008 r. Kredyt nie został przez pozwanego spłacony w całości, skutkiem czego umowa kredytowa została przez powoda wypowiedziana zawiadomieniem z dnia 9 lipca 2009 r.

W odpowiedzi na pozew pozwany wniosł o oddalenie powództwa w całości. Podniósł, że powód nie dotrzymał umowy pożyczki i uniemożliwił regularną spłatę w celu przejęcia zabezpieczenia. Podniósł, że pozew wytoczony przez powoda

przeciwko pozwanemu przed Sądem Okręgowym we Włocławku o zapłatę należności z tytułu umowy pożyczki został cofnięty.

Wyrokiem z dnia 28 stycznia 2013 r., zapadłym w sprawie o sygn. akt I C 504/12, Sąd Okręgowy w (...) oddalił powództwo.

Podjęte rozstrzygnięcie, Sąd Okręgowy uzasadnił w następujący sposób:

W dniu 25 września 2008 r. strony zawarły umowę pożyczki nr (...). Powód -Spółdzielnia Kasa (...)we W. - udzielił pozwanemu pożyczki na kwotę 1 000 000 zł na okres 120 miesięcy. Pozwany zobowiązał się do spłacenia pożyczki wraz z odsetkami do dnia 25 września 2018 r.

W dniu 25 września 2008 r. strony zawarły również umowę o przewłaszczenie rzeczy na zabezpieczenie w celu zabezpieczenia wierzytelności (...) z tytułu pożyczki udzielonej pozwanemu w dniu 25 września 2008 r. Zgodnie z § 2 umowy pozwany przeniósł na (...) własność rzeczy ruchomych - 62 sztuk bydła- z zastrzeżeniem warunku, że jeżeli pożyczka zostanie spłacona w terminie określonym w umowie przeniesienie własności traci moc a przewłaszczający staje się ponownie właścicielem rzeczy.

Uchwałą z dnia 8 lipca 2009 r. zarząd (...) wypowiedział pozwanemu umowę pożyczki nr (...) z dnia 25 września 2008 r. i poinformował, że należność z tytułu umowy pożyczki staje się natychmiast wymagalna.

W dniu 28 sierpnia 2009 r. strony zawarły ugodę określając wysokość zobowiązania i sposób spłaty zobowiązania.

Pozwem z dnia 10 czerwca 2010 r. powód wniósł pozew między innymi przeciwko pozwanemu Ł. K., w którym żądał zapłaty należności z tytułu umowy pożyczki nr (...). W wyniku cofnięcia pozwu w dniu 30 kwietnia 2012 r. postępowanie w sprawie I C(...) prowadzone w Sądzie Okręgowym we Włocławku zostało umorzone.

W dniu 14 maja 2012 r. powód wezwał pozwanego do wydania bydła.

Zdaniem Sądu a quo, nie stanowi wiarygodnego dowodu przedstawiany aktualny harmonogram spłaty pożyczki nr 18 (k.34). Nie stanowi dokumentu prywatnego, nie jest podpisany, jest to jedynie wydruk z systemu komputerowego powoda, nie ma możliwości jego weryfikacji. Nie wynika z niego ponadto, jaki termin spłaty pożyczki ustaliły strony w ugodzie z dnia 28 sierpnia 2009 r. W pozostałym zakresie Sąd meriti uznał za wiarygodne dowody z dokumentów znajdujących się w aktach sprawy, które zostały przedstawione w odpowiedniej formie i których prawdziwości strony nie kwestionowały.

W tym stanie rzeczy, Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Zgodnie z umową przewłaszczenia rzeczy na zabezpieczenie - § 2 umowy - pozwany przeniósł na (...) własność rzeczy ruchomych - 62 sztuk bydła- z zastrzeżeniem warunku, że jeżeli pożyczka zostanie spłacona w terminie określonym w umowie przeniesienie własności traci moc a przewłaszczający staje się ponownie właścicielem rzeczy. Jednocześnie strony w umowie pożyczki określiły termin płatności na 25 września 2018 r. - pkt 1 umowy pożyczki.

Sąd pierwszej instancji wskazał, że przewłaszczenie stanowi formę zabezpieczenia co do rzeczy ruchomych. Polega na przeniesieniu własności rzeczy ruchomej na wierzyciela pod warunkiem rozwiązującym, którym jest zaspokojenie wierzytelności, z tą chwilą własność rzeczy automatycznie powraca do dłużnika.

W polskim systemie prawnym taki sposób zabezpieczenia wierzytelności do czasu spłaty zadłużenia przewiduje prawo bankowe w art. 101. Powód jednak nie jest bankiem i dlatego w rozpoznawanej sprawie warunki przewłaszczenia na zabezpieczenia reguluje umowa stron. Powód jest podmiotem, który działa na podstawie ustawy o (...) z 14 grudnia 1995 r. (Dz. U. z 1996 r. Nr 1 poz. 2).

Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 13 maja 2011 r. w sprawie V CSK 360/10 przewłaszczenie na zabezpieczenie jest umową zawieraną na podstawie art. 353(1) k.c. pomiędzy dłużnikiem - właścicielem rzeczy a jego

wierzycielem, stosownie do której dłużnik przenosi na wierzyciela własność rzeczy w celu zabezpieczenia wykonania zobowiązania. Intencją stron umowy o przewłaszczenie na zabezpieczenie nie jest przeniesienie własności rzeczy celem zaspokojenia zobowiązania z umowy np. pożyczki i przyjęcie przez wierzyciela świadczenia w postaci rzeczy na poczet długu z tytułu spłaty pożyczki. Przy przewłaszczeniu na zabezpieczenie realizacja zamierzonego przez strony celu następuje w ten sposób, że w razie niespłacenia długu wierzyciel może, jako właściciel rzeczy, zaspokoić z niej swoją wierzytelność bez potrzeby zachowywania niektórych procedur dyktowanych interesem dłużnika, ale nie oznacza to jednak, że zupełnie dowolnie.

Łączący powoda z pozwanym stosunek obligacyjny powoduje ograniczenie możliwości wykonywania uprawnień właścicielskich, które nie mogą wykraczać poza zakres konieczny do wykonania umowy. Zobowiązanie wierzyciela do korzystania z prawa własności następuje tylko w granicach umowy stron. Do istoty przewłaszczenia na zabezpieczenie należy umowne ograniczenie własności nabywcy - wierzyciela - poprzez jego zobowiązanie, że będzie mógł zaspokoić się z nabytej w celu zabezpieczenia rzeczy tylko w razie niewykonania przez zbywcę - dłużnika - zabezpieczonego zobowiązania. Przewłaszczenie na zabezpieczenie jest czynnością kauzalną, której celem nie jest nabycie przez wierzyciela własności przedmiotu zabezpieczenia, a jedynie zabezpieczenie przysługującej mu wierzytelności, jeżeli dłużnik w terminie nie spłaci długu i nie ziszczy się warunek zwrotnego przeniesienia własności. Wierzyciel definitywnie nabywa własność dopiero gdy dłużnik nie spłaci długu w terminie.

Należy stwierdzić – uważa Sąd pierwszej instancji - że zgodnie z art. 6 k.c. ciężar wykazania faktów, z których wywodzi skutki prawne spoczywa na powodzie.

W rozpoznawanej sprawie powód nie wykazał aby pozwany nie spłacił długu w terminie określonym w umowie pożyczki do 25 września 2018 r., wobec czego należało stwierdzić, że termin ustalony w umowie przewłaszczenia na zabezpieczenie nie upłynął. Do tej chwili, na podstawie § 5 umowy przewłaszczenia na zabezpieczenie, strony zadecydowały o pozostawieniu rzeczy we władaniu pozwanego. § 7 umowy ściśle precyzuje możliwość wezwania do wydania przedmiotu przewłaszczenia dopiero w terminie 7 dni w przypadku niespłacenia całości lub części pożyczki w oznaczonym terminie - tj. do 25 września 2018 r.

Jak słusznie wyjaśnia Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 13 maja 2011 r. w sprawie V CSK 360/10 sposób zaspokojenia wierzyciela wierzytelności zabezpieczonej przewłaszczeniem ustalony umownie nie może być sprzeczny z treścią stosunku prawnego łączącego strony. Dopiero bezskuteczny upływ terminu ustalonego w umowie, w którym powinno nastąpić spełnienie świadczenia powoduje, że upada cel ustanowienia zabezpieczenia, jakim jest wywarcie presji na dłużnika w celu wymuszenia zachowania zgodnego z treścią zobowiązania, aktualizuje się zaś drugi cel zabezpieczenia jakim jest ochrona interesu wierzyciela.

W ocenie Sądu meriti powód nie wykazał, aby nastąpił warunek żądania wydania ruchomości a mianowicie aby pozwany nie spłacił pożyczki w terminie określonym w umowie pożyczki. Ten termin jeszcze nie minął. Wypowiedzenie umowy pożyczki nie stanowi wg umowy stron warunku żądania wydania ruchomości. Warunku takiego nie stanowi również fakt niewywiązania się przez pozwanego z zawartej przez strony ugody z dnia 28 sierpnia 2009 r. stron określającej wysokość zobowiązania i sposób spłaty zobowiązania. Do ugody nie zostały dołączone załączniki określające harmonogram spłat i dokonane po restrukturyzacji zadłużenia terminy spłat. Powód nie wykazał aby pozwany nie wywiązał się z określonych w ugodzie terminów.

Sąd a quo podkreślił, że w umowie o przewłaszczenie strony nie przewidziały, że powód może wezwać do wydania ruchomości w przypadku niespłacenia pożyczki wraz z odsetkami i innymi kosztami w terminie określonym w umowie pożyczki lub w terminie wynikającym z oświadczenia (...) o wypowiedzeniu umowy. Umowa przewłaszczenia na zabezpieczenie z dnia 25 września 2008 r. w § 2 zawiera jednoznaczny zapis, co do terminu, odnoszący się jedynie do terminu spłaty pożyczki ustalonego w pkt 1 umowy pożyczki z dnia 25 września 2008 r. na dzień 25 września 2018 r.

Biorąc pod uwagę poczynione ustalenia Sąd a quo uznał żądanie powoda za przedwczesne i oddalił powództwo na podstawie § 2 i §7 ust. 1 umowy przewłaszczenia rzeczy na zabezpieczenie z dnia 25 września 2008 r. oraz pkt 1 umowy pożyczki nr (...) z dnia 25 września 2008 r. a contrario.

Powyższe rozstrzygnięcie w całości zaskarżył apelacją powód i zarzucając błędy w poczynionych przez Sąd a quo ustaleniach faktycznych (tak należy uznać w oparciu o treść uzasadnienia apelacji), wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i uwzględnienie powództwa w całości, ewentualnie o uchylenie zapadłego orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji. Nadto, wniósł o zasądzenie kosztów procesu, poniesionych, zarówno w pierwszej, jak i w drugiej instancji.

Sąd Apelacyjny ustalił i zważył, co następuje:

Apelacja zasługiwała na uwzględnienie.

W ocenie Sądu Apelacyjnego w okolicznościach analizowanej sprawy, nie została rozpoznana istota sporu, co w konsekwencji doprowadziło do uchylenia zaskarżonego orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji.

Sąd Okręgowy badając przedmiotową sprawę, pominął szereg okoliczności, w tym również jurydycznych, które wymagały jednoznacznego wyjaśnienia.

W pierwszym rzędzie należy przypomnieć, że strony poza umową pożyczki nr (...) (k. 7-8 akt), zawarły umowę przewłaszczenia na zabezpieczenie określonych rzeczy ruchomych (k. 5 akt).

Nie powinno być wątpliwości, że zawarcie umowy przewłaszczającej służyło zabezpieczeniu wierzytelności powoda, wynikającej z zawartej umowy pożyczki. Zatem, przyczyna zawarcia umowy zabezpieczającej (tzw. causa cavendi) tkwiła i bezpośrednio wiązała się z umową pożyczki. Formalnie, zawarta umowa przewłaszczająca posiada byt niezależny, ale z punktu widzenia kauzalności czynności prawnych, jej ważność zależy od tego, czy causa znajduje się w innej czynności prawnej lub stosunku prawnym (por. szerzej Z. Radwański, Prawo cywilne – część ogólna, Warszawa 2007, str. 230).

Można uznać, że jest to podstawa nie tylko ważności określonej czynności prawnej, ale także szeroko rozumianej skuteczności (zasadności).

Słusznie Sąd a quo uznał, że zwrotne przeniesienie własności rzeczy na pozwanego, miało nastąpić zgodnie z treścią § 2 umowy przewłaszczenia (k. 5 akt).

Jednakże, wykładnia, że powód mógł żądać wydania rzeczy tylko w przypadku niespłacenia pożyczki w terminie, tj. do dnia 25 września 2018 r., było błędne.

Należy jeszcze raz wskazać, że umowa przewłaszczenia służyła zabezpieczeniu wierzytelności powoda, która w „normalnym” toku sprawy, miała wyrażać się w obowiązku pozwanego spłacenia pożyczki w określonym terminie.

Już w § 7 umowy (k. 5v akt), znajduje się zastrzeżenie mówiące o braku częściowej spłaty, a więc podważające koncepcję Sądu meriti.

W ocenie Sądu drugiej instancji nie powinno być wątpliwości, że skoro brak całkowitej bądź częściowej spłaty pożyczki w terminie uzasadniał żądanie wydania wszystkich, bądź części przewłaszczonych rzeczy, to tym bardziej, roszczenie takie aktualizowało się w przypadku wypowiedzenia umowy przez powoda z przyczyn istniejących po stronie pozwanego (konkretnie z uwagi na brak spłaty poszczególnych rat pożyczki).

Oczywiście, powstaje pytanie czy umowa pożyczki została skutecznie wypowiedziana?

Jednakże, odpowiedź nie powinna nastroczać trudności, ponieważ skuteczność wypowiedzenia strony wyraźnie potwierdziły w ugodzie z dnia 28 sierpnia 2009 r o numerze (...) (k. 33 akt).

Strony bowiem zgodnie oświadczyły, że rzeczona umowa pożyczki została wypowiedziana i stała się w pełni wymagalna w dniu 9 lipca 2009 r.

Z powyższego wynikają dwa zasadnicze wnioski.

Po pierwsze, umowa wygasła wskutek wypowiedzenia, co czyni bezprzedmiotowym oczekiwanie na spełnienie świadczenia przez pozwanego w terminie wynikającym z tej umowy.

Po drugie, pozwany nie wypełnił swojego zobowiązania w terminie, ponieważ z przyczyn leżących po jego stronie, umowa uległa rozwiązaniu.

Zatem, na pierwszy rzut oka, skoro pozwany nie spełnił świadczenia w terminie, to w myśl § 7 umowy przewłaszczającej (k. 5v akt), powód miał podstawy do żądania wydania przewłaszczonych rzeczy, w całości bądź w części.

Należy bowiem zauważyć, że nie ziścił się warunek umożliwiający zwrotne przeniesie własności, a zatem, właścicielem rzeczy pozostał powód, a pozwany utracił możliwość – z uwagi na niewykonanie umowy pożyczki, co sam potwierdził w treści ugody nr (...) – powoływania się na tzw. zarzut hamujący.

Jednakże sprawa komplikuje się z uwagi na treść zawartej pomiędzy stronami ugody nr(...). Otóż, nieznana jest relacja pomiędzy pierwotną umową pożyczki a przedmiotowa ugodą oraz pomiędzy umową przewłaszczenia a tą ugodą.

Co do pierwszej sytuacji można rozważać różne konstrukcje prawne, np. odnowienie. Jednakże, jedną z przesłanek nowacji jest „cel umorzenia pierwotnego zobowiązania” (art. 506 § 1 k.c.). Tymczasem, w przedmiotowej sprawie celu takiego nie było, skoro umowa pożyczki została już wcześniej rozwiązana wskutek wypowiedzenia.

Nie jest to również typowa uгода, z gatunku tych, które zawierane są przez instytucje bankowe. Otóż, na ogół treść zawieranych ugód ma warunkowe znaczenie, tzn. jej poszczególne postanowienia wywołują skutki prawne, o ile kredytobiorca (pożyczkobiorca) wypełnia je. W przeciwnym razie - najczęściej w formie odpowiedniej klauzuli zawartej w treści ugody – następuje powrót do postanowień pierwotnej umowy kredytu (pożyczki). Innymi słowy, cały czas, obok zawartej ugody, funkcjonuje pierwotny stosunek prawny. Tymczasem w okolicznościach rozpoznawanej sprawy, pierwotna umowa pożyczki uległa rozwiązaniu wskutek jej wypowiedzenia, a przedmiotowa uгода nie zawiera żadnych zapisów odwołujących się czy to do umowy pożyczki, czy do umowy przewłaszczenia. Jedynie funkcjonuje zapis § 5 ust. 3 ugody (k. 33v akt), z tym jednak zastrzeżeniem, że odwołuje się on do załączników nr 1 i 2, które nie zostały dołączone do akt sprawy.

Dlatego też, rzeczą Sądu pierwszej instancji, rozpoznającego ponownie sprawę, będzie ustalenie, także przy wykorzystaniu dyspozycji art. 65 k.c., właściwiej treści zawartej pomiędzy stronami ugody. Sąd a quo winien również w miarę potrzeby wykorzystać instytucję zawartą w art. 233 § 2 k.p.c. Wyjaśnienia wymaga relacja postanowień przedmiotowej ugody do treści pierwotnej umowy pożyczki, a przede wszystkim, relacja jej postanowień do treści umowy przewłaszczenia. Sąd meriti winien zapoznać się z treścią załączników nr 1 i 2 do rzeczony ugody. Mając również na względzie okoliczność – o czym była już mowa – że ważność umowy przewłaszczającej, z punktu widzenia kauzalności czynności prawnych, zależy od tego, czy causa znajduje się w innej czynności prawnej lub stosunku prawnym. Przedmiotem analizy Sądu pierwszej instancji winna być również kwestia aktualnego dokonywania spłat poszczególnych rat przez pozwanego.

Sąd a quo powinien przede wszystkim zmobilizować strony do podjęcia inicjatywy dowodowej, także przy wykorzystaniu „nowej” dyspozycji art. 207 k.p.c., ze względu na czas wniesienia pozwu. Zwrócić jednakże należy uwagę na to, że pozwany działa samodzielnie, a więc wymaga pouczenia w trybie art. 210 § 2¹ k.p.c.

Przy braku aktywności stron, Sąd meriti powinien rozważyć również możliwość podjęcia pewnych czynności z urzędu. Oczywiście, co do zasady, Sąd orzekający nie powinien wyręczać stron, ale w pewnych szczególnych sytuacjach jego inicjatywa będzie uzasadniona. W niniejszej sprawie bowiem, pozostawienie pozwanemu możliwości spełnienia świadczenia do dnia 25 września 2018 r., w oparciu o treść nieobowiązującej umowy i w sytuacji, gdy – jak wynika z twierdzeń strony powodowej – nie spłaca on poszczególnych rat zobowiązania, godziłoby w podwaliny wymiaru sprawiedliwości. Na taką wykładnię problemu, a więc podjęcia inicjatywy dowodowej z urzędu, zwrócono uwagę w literaturze przedmiotu (por. T. Wiśniewski, Przebieg procesu cywilnego, Warszawa 2009, str. 201-202).

W tym stanie rzeczy, Sąd Apelacyjny orzekł, jak w sentencji, na podstawie art. 386 § 4 k.p.c.

O kosztach postępowania odwoławczego rozstrzygnięto w oparciu o dyspozycję art. 108 § 2 k.p.c.